

20. Лукачук О. В. Литовська тема в українській навчальній літературі / О. В. Лукачук // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. — К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. — Вип. 58 (№ 3). — С. 62–67.

21. Мельник А. І. Історія України. Навчальний посібник / Мельник А. І. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 88 с.

22. Рибалка І. К. Історія України / Рибалка І. К. — Ч. 1: Від найдавніших часів до кінця XVIII століття: [Підр. для іст. фак. вищих навч. закладів]. — Харків : Основа, 1994. — 448 с.

23. Савченко Н. М. Історія України: соціально-політичний аспект: Навч. посіб. Для студ. вищ. навч. закладів / Савченко Н. М. — Харків : НФАУ : Зологі сторінки, 2003. — 380 с.

24. Сварник І. Доба козаччини / І. Сварник // Баран В. К., Грицак Я. Й., Ісаєвич Я. Д. Історія України. — Львів : Світ, 1998. — С. 85–122.

25. Творун С. О. Опорний конспект лекцій з історії України / Творун С. О. — Вінниця : ВІЕ ТНЕУ, 2012. — 91 с.

26. Уривалкін О. М. Історія України (середина XIII — середина XVII ст.) / Уривалкін О. М. — К. : Кондор, 2005. — 284 с.

27. Чуткий А. І. Історія України / Чуткий А. І. — К. : МАУП, 2006. — 34 с.

28. Шемета Ю. М. Лекція 4: Землі України під владою іноземних держав у XIV — на початку XVII ст. / Ю. М. Шемета // Історія України. Підручник: Курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів / Наук. ред. Г. Д. Казьмирчук. — К. : Логос, 2009. — С. 94–117.

29. Юрій М. Ф. Історія України: навч. посіб. : [Електронний ресурс] / Юрій М. Ф. — К. : Кондор, 2008. — 249 с. — Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1663120451630/istoriya/istoriya_ukrayini_-_yuriy_mf

С. Ю. Босва

УДК: 94(477)«1991–20»

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті особлива увага приділяється державній підтримці вільного розвитку всіх стилів та жанрів українського образотворчого мистецтва, його широкій популяризації шляхом використання в усіх регіонах України, групових або персональних виставок в умовах незалежної держави.

Ключові слова: образотворче мистецтво, Україна, галереї, культурні цінності.

В статье особое внимание уделяется государственной поддержке свободного развития всех стилей и жанров украинского изобразительно-го искусства, его широкой популяризации путем использования во всех регионах Украины, групповых или персональных выставок в условиях независимого государства. Рассматривается деятельность галерей — важный фактор в развитии изобразительного искусства, в частности в сохране-

ни бесценных достопримечательностей украинского искусства; исследуется контроль над истоким культурных ценностей из Украины, который на сегодня стал массовым.

Ключевые слова: изобразительное искусство, Украина, галереи, культурные ценности.

In the article a special attention is paid to issues of state support to free development of all styles and genres of Ukrainian fine arts, its broad popularization through all-Ukrainian regional, group or personal exhibitions in the post-Soviet period. The activity of galleries has become an important factor for development of arts. They contribute to conservation of invaluable relics of the Ukrainian art; control the process of flow of cultural values from Ukraine, which at the present time acquires a mass and perilous character.

The prominent tendencies of contemporary Ukrainian fine arts — neofolklorism (the folklore's influence on the art), postmodernism and others have also been analyzed in the article. The development of Ukrainian art of sculpture, engraving and caricature is in focus of the article, as well as new styles of the Ukrainian fine arts — installation, video art, performance, street-art, etc.

The author concludes: economic difficulties experienced by Ukraine make the problem of social protection of arts especially urgent. This can be seen in the current state in purchases of works of arts by the state. For the Ukrainian fine arts the way of going out of the crisis is a formation of cultural infrastructure, ensuring the conditions of functioning of a real self-regulated art market.

Despite all difficulties the Ukrainian art is developing and mastering its strength. There is quite a number of gifted Ukrainian artists who work in Ukraine or abroad and are known in the world and who respectfully represent the art of their people.

Keywords: fine art, Ukraine, galleries, cultural values.

Роки незалежності для українського суспільства загалом, і для культури зокрема, стали часом глибоких трансформацій. Принципово новий статус отримала національна культура, яка позбавилася ідеологізації радянських часів і стала орієнтуватися на світові загальнолюдські цінності.

Перехідні процеси в культурі виявилися, з одного боку, в розпаді радянської ідеологічної машини, кризі традиційної системи цінностей та усядикуваної від радянської доби мережі культурних установ. З іншого боку, поступово формується якісно нова національна культура незалежної, демократичної, європейської України [17, с. 540].

Надзвичайно гостро постало в Україні питання про державну підтримку розвитку культури, про використання культурної політики як ефек-

тивного інструменту оновлення суспільства. В духовно-культурному житті дедалі більшої сили набули такі складні й суперечливі процеси: 1) перегляд, переосмислення та переоцінка донедавна панівних поглядів, орієнтирів, настанов поведінки; 2) повернення традиційних цінностей національної культури, відтворення релігійних і національних форм світосприйняття; 3) становлення на національному ґрунті нової системи цінностей, характерних для духовно-культурного життя західної цивілізації [2, с. 112].

Конституція України 1996 р. гарантувала свободи мистецької творчості й широкий доступ громадян до всього комплексу культурних надбань народу. Важливим кроком на цьому шляху стало прийняття на сесії Верховної Ради України 19 лютого 1992 р. «Основ законодавства про культуру». Серед інших важливих законодавчих актів з культури, які ухвалила Верховна Рада, — «Закон про бібліотеки» та «Закон про музеї», указ Президента «Про державну підтримку клубних закладів», видані 2000 р.

З урахуванням нових економічних умов було підготовлено і введено в дію закони «Про охорону культурної спадщини» (8 червня 2000 р.), «Про вивезення і ввезення культурних цінностей» (21 вересня 1999 р.), «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» (17 жовтня 1997 р.). Було зроблено низку важливих кроків у реформуванні системи організації культурного життя, збереженні й підтримці центрів духовного життя, визначенні пріоритети державної політики в цій галузі.

Розроблено Концептуальні напрями розвитку української культури, якими визначено, що культура українського суспільства — вагомий чинник національної безпеки. Вона може відіграти важливу роль у протистоянні таким негативним явищам, як культ насильства, політичний екстремізм, ксенофобія, злочинність та моральна деградація, особливо серед молоді [18, с. 232].

Протягом останніх років дещо удосконалено правову бази культури. Так, Верховна Рада України 2006 р. прийняла кілька законів, що безпосередньо стосуються галузі:

– «Про ратифікацію Угоди про вивезення та ввезення культурних цінностей» (від 11 січня 2006 р.) — визначено умови вивезення та ввезення культурних цінностей на території СНД;

– «Про Ратифікацію Конвенції ЮНЕСКО про охорону підводної культурної спадщини» (від 20 вересня 2006 р.) — на Міністерство культури й туризму покладаються повноваження зі створення, підтримання та поновлення реєстру підводної культурної спадщини, її ефективної охорони, консервації, показу публіці та управління, а також використання в дослідницьких і освітніх цілях;

– «Про внесення змін до деяких законів України (щодо оподаткування предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату») (від 22 грудня 2006 р.) — сприяє поверненню в Україну культурних цінностей.

Також протягом 2006 р. фахівці Міністерства культури і туризму та галузевих установ розробили й подали на розгляд Кабінету Міністрів України такі законопроекти: «Про культуру»; «Про затвердження переліку пам'яток культурної спадщини, які не підлягають приватизації»; «Про приєднання до міжнародної конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про охорони культурної спадщини””»; «Про внесення змін до Закону України “Про музеї та музейну справу”» (щодо вдосконалення обліку та збереження пам'яток музейного фонду України) та ін.

Розв'язання зазначених проблем потребує розроблення і виконання перш за все «Державної цільової програми інноваційного розвитку української культури на 2009–2013 роки».

Однак виявилось, що після здобуття державної незалежності українська культура опинилася перед кількома серйозними викликами. Перший — зміни суспільного ладу. Розвал тоталітарного СРСР та його планової економіки, в рамках яких доводилося розвиватися національній культурі, виявили її неготовність існувати без щоденної адміністративної та фінансової державної опіки [9, с. 642].

Другий — виклик відкритості та глобалізації. Національна культура, яка до кінця 1980-х рр. існувала в режимі (висока культура — для української інтелігенції, а традиційна народна культура — переважно для селян), виявилася малопристосованою до конкуренції з західною культурою, з якої тепер упала «залізна завіса», та з російською культурою, яка стрімко комерціалізувалася.

Нарешті, третій виклик — це виклик націєтворення. Відома недосформованість української політичної нації ставила перед національною культурою завдання, які в більшості сусідніх країн було загалом вирішено багато десятиліть тому. Щоб виникла взаємна відповідність між українською політичною нацією, яка тепер інтенсивно формується, та українською національною культурою, мала відбутися істотна еволюція: доволі неоднорідне суспільство громадян України ще має стати зрілою політичною нацією, а україномовна культура етнічних українців — перетворитися на культуру всього українського суспільства.

Вагомий внесок у відродження української культури робить інтелігенція. В Києві відбуваються Форуми інтелігенції України, виникають недержавні культурно-мистецькі організації, благодійні фонди. При Українському фон-

ді культури створено національну програму як частину міжнародної, під назвою «Нові імена України» та опікою ЮНЕСКО. Ця програма покликана виявляти й підтримувати молоді таланти. В рамках програми «Повернення» (художніх та історичних цінностей в Україні) вдалося повернути твори Т. Шевченка, І. Рєпіна, О. Архипенка, Я. Гніздовського, Є. Буковецького, В. Касіяна, І. Труша, Д. Левицького, О. Павленко, унікальну ікону Охтирської Божої матері та інші непересічні цінності [14]. З 1994 р. діють Фонд сприяння розвитку мистецтва й фонд «Відродження». 1995 р. почав діяти Міжнародний благодійний фонд «Українська ліга меценатів» [2, с. 113].

Після здобуття незалежності Спілка художників України, заснована ще 1938 р., ініціювала об'єднання творчої інтелігенції, сприяла створенню законодавчої бази зі збереження й розвитку національної культури та мистецтва, соціального захисту діячів культури і мистецтва. Сьогодні в ній налічується майже п'ять тисяч членів (зокрема й громадян інших держав), 79 з них носять звання народного художника України, 109 — заслуженого діяча мистецтв України, 237 — заслуженого художника України, 41 — лауреата Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, є також дійсні члени та члени-кореспонденти Академії мистецтв України, що яскраво свідчить про високий творчий потенціал українських художників. За сприяння Спілки проведено різноманітні конкурси, роботу міжнародних творчих груп, відбулися презентації українського мистецтва в Бонні, Тулузі, Кіото, Пекіні. Українські художники беруть участь у мистецьких бієнале у Венеції, Сан-Паулу, Йоганнесбурзі.

1996 р. було засновано Академію мистецтв України — провідний державний науково-творчий центр. На 2-му з'їзді художників (1996 р.) серед найважливіших проблем, що хвилюють митців, називалися брак довгострокової програми розвитку національної культури та мистецтва; брак програми з естетичного виховання молоді; виїзд за кордон значної кількості творчих сил; вивезення за межі України творів мистецтва; неналежний соціальний захист митців; брак закупівель творів мистецтва для музеїв України.

Аби зберегти народні скарбниці, духовні засади, видано Укази Президента, які встановили статус «національних» для відомих художніх колективів і закладів мистецтва та культури; започатковано систему державних стипендій для видатних діячів мистецтва й для обдарованої молоді. З іншого боку, для подальшого реформування визначено мережу закладів і кількість художніх колективів, які функціонують переважно за рахунок держбюджету. Зрештою, визнано за доцільне підтримати систему закладів і установ культури регіонального рівня [13, с. 37–41].

Створено спеціальну урядову Комісію, з повернення в Україну вивезених з неї цінностей [4]. Її зусиллями повернуто колекцію мистецьких тво-

рів художника М. Андрієнка, окремі праці української художниці з Америки Л. Морозової. Однак за межами держави, передусім у Росії все ще перебуває дуже багато скарбів української культури, національних святинь, і їхнє повернення становить неабиякі труднощі.

В рамках державної програми «Повернуті імена» на батьківщину повернулися архіви В. і М. Кричевських та багатьох інших всесвітньо відомих художників. Видатною подією в культурному житті стало й передання з Венесуели 300 робіт видатного українського художника Василя Кричевського, серед яких — картини, написані олією, акварелі, графіка, орнаменти, зразки книжкових обкладинок і предмети з сімейного музею, замальовки, ескізи (зокрема архітектурні проекти музею Шевченка в Каневі). Їх помістять у музеях міст, з якими тісно зв'язаний творчий шлях художника: Києва, Харкова, Полтави й Канева [2, с. 114].

За рішенням Міністерства культури Росії одинадцять фресок Михайлівського Золотоверхого монастиря, які під час Другої Світової війни було вивезено до Німеччини, а після перемоги розміщено в Ермітажі, повернулися до Києва. Коштовну ікону XVI ст. «Вхід Господень до Єрусалима» передав нашій країні уряд Німеччини. Вісім відомих художніх творів, серед яких є портрети українських гетьманів XVII–XVIII ст., а також бронзовий барельєф гетьмана Павла Скоропадського повернулися до України з Нью-Йорка [7].

В умовах творчої свободи, незважаючи на господарську кризу, відбувся певний розвиток різних жанрів і видів мистецтва, поживалося художньо-виставкове життя. Виникли нові приватні галереї, проводяться різностильові мистецькі акції. Творчість багатьох українських митців отримала світове визнання.

Досягнення українських художників та скульпторів представлено на численних виставках і в різних галереях. Серед найвідоміших в Україні — Національна галерея «Градобанку», Центр мистецтв «Славутич», Центр сучасних мистецтв «Брама», художні галереї «Бланк-Арт», «Лаврські дзвони», «Пектораль», «НЕФ», «Ірена», «Малярський закут», «А-Акварель», «Грифон», «Мистецький льох», «Артвітрила», «Світ Ї», галерея мистецтв Києво-Могилянської академії, галерея «Дім Миколи». Відомі також одеська галерея «Човен», Південноукраїнський центр сучасного мистецтва в Запоріжжі та ін.

Для образотворчого мистецтва незалежної України характерний спектр різних стилів і художніх напрямів — від реалістичної манери до найсучасніших віянь [1]. В Україні стали популярними виставки відомих українських художників Олексія Фіщенка, Михайла Романишина, Григорія Синиці, Надії Бабенко та ін. Здобуття незалежності спонукало до інтенсивних пошу-

ків живописців С. Неледву, Ю. Луцькевича, О. Дубовика, Шарчука, М. Александрова та ін.

Центральними подіями мистецького життя Києва в останні роки були традиційні весняні та осінні вернісажі в Київській міській галереї мистецтв «Лавра». Там демонструвалися живописні, графічні твори, твори декоративно-прикладного мистецтва сучасних українських художників. Популярними серед киян і гостей міста стали щорічні художні виставки, присвячені безпосередньо Києву.

В творчості талановитого художника Валерія Франчука, який брав участь у 25 виставках, п'ять з яких — персональні, простежується чіткий портрет нашого життя. Серед найкращих його картин — «Пройди, безвихідь», «Проти вітру», «До світла», «Тривожна звістка», «Свята печаль», «Мій шлях».

Протягом 1990-х рр. галереї України надали відвідувачам можливість ознайомитися з творчістю таких талановитих художників, як О. Сухоліт, В. Цаголов, А. Савадов, О. Харченко, М. Кривенко, О. Петрова, Т. Сільваші, Д. Фіщенко, Д. Дорсунь, М. Ніколаєв, П. Тараненко, Ж. Василевська, О. Андрєєв, М. Жуков, В. Романов, Д. Оболончик, С. Давидов, Л. Бернат, Н. Вітковська, О. Балакін, А. Куш, І. Жук, С. Тучинський, С. Алексєєв та ін.

Київський художник Василь Цаголов брав участь у міжнародних виставках, його роботи успішно продаються на зарубіжних аукціонах, Найвідоміші картини з циклу «Офісна любов», «Зайчик» [8].

Портрети українських релігійних ієрархів — найсвятіших патріархів Мстислава, Володимира, Йосипа Сліпого, митрополита Володимира та ін., які написала художниця Ірина Лисенко-Ткачук, стали окрасою сучасного духовного живопису.

Кінець ХХ — початок ХХІ ст. в Україні — період відродження нації, пробудження національної самосвідомості молодого покоління, яке прагне знайти своє коріння, дізнатися про минуле. Формами сучасного фольклоризму, або неофольклоризму, є нова фольклорна хвиля в літературі й композиторській музиці, національна і національно-історична тематика у живописі та кінематографі, сплеск інтересу до староруського живопису, широкомасштабний громадський рух з реставрації пам'яток історії та культури, фольклорні мотиви в естрадній музиці, молодіжний фольклорний рух у самодіяльній творчості, фестивалі етнічної творчості.

Феномен фольклоризму в українській художній культурі ХХІ ст. набуває специфічних рис. Нині фольклор привертає увагу митців не як символ національної ідеї чи об'єкт поклоніння, а як цікавий, самобутній матеріал. Відбувається якісне переродження фольклорного напрямку попередніх років у неофольклорний [11].

В останні десятиліття в українську культуру проникає постмодернізм — сукупність найновіших художніх течій, що панують у західному мистецтві з другої половини 1970-х рр. Представники цього напрямку намагаються встановити межі втручання людини в природу, суспільство й культуру. Характерними його рисами є інтерес до художніх традицій попередніх епох; одночасна орієнтація на маси та еліту; звернення до гротескних типів художньої виразності, іронії, ілюзії; різноманітність стилів (відео, інсталяція, хепенінг); отождолення мистецтва з позахудожніми сферами діяльності. Представники постмодернізму виступають послідовниками авангардизму, намагаються стерти межі між науковою і побутовою свідомістю, високим мистецтвом і масовою культурою [15, с. 263–264].

Найцікавіші художники постмодернізму — А. Савадов, О. Гнилицький, Г. Сенченко, О. Харченко, О. Голосій; художники групи «Паризька комуна», «Вольова грань національного постмодернізму», «Одеської школи» — О. Ройтбурд, В. Рябенко, С. Ликов та ін. Художники в поєднують неоромантизм, експресіонізм, неоархаїку, елементи соц-арту, реалізму.

Український художник-концептуаліст Арсен Савадов — один з найскравіших представників українського транс-авангарду. Працює в багатьох жанрах, учасник київської групи «Паризька комуна», тривалий час творив у парі з Юрієм Сенченком. Роботи А. Савадова можна побачити в Державному російському музеї (Санкт-Петербург, РФ), Московському музеї сучасного мистецтва (Москва, РФ), Музеї сучасного мистецтва (Любляна, Словенія), Музеї Джейн Вурхіс Зіммерлі (Нью-Джерсі, США). У червні 2009 р. його картину «Караїмське кладовище» на аукціоні Sotheby's купили за 16,5 тис. доларів. Представляв Україну на 49-й Венеціанській бієнале. Учасник численних персональних та групових виставок в Україні, Росії, США та Франції з 1991 р.

Київський художник Олександр Гнилицький 2007 р. представляв Україну на Венеціанському бієнале, мав успіх на зарубіжних аукціонах (картини «Небо Олегівська», «Уліс» та ін.) Роботи Олександра Ройтбурда представлено в Музеї сучасного мистецтва в Нью-Йорку. Полотно «Прощавай, Караваджо» та ін. фахівці вважають дуже цінними з мистецького погляду, вони мають міжнародне визнання [6].

Олег Голосій — одна з ключових фігур мистецького угруповання «Паризька комуна», найскравіший і найпослідовніший представник естетики українського транс-авангарду, брав участь у групових виставках в Україні, Росії, Польщі, Данії, Угорщині, Шотландії, Німеччині. Найбільша ретроспективна виставка відбулася 2003 р. в Національному художньому музеї України. Художник загинув 1993 р. у 28 років. За коротке життя він устиг створити декілька сотень полотен, які зараз є власністю престижних

галерей Києва, Москви та європейських столиць: «Дослідники глибин» (1991), «Дівчата і Хусейн» (1991), «Трійка» (1993) [10].

В Україні та за її межами відома творчість українського живописця, народного художника України Івана Марчука, роботи якого демонструються в музеях і виставкових залах Європи, Америки, Австралії («Грація», «Двоє», «Єва») і поділяються на тематичні цикли: «Голос моєї душі», «Цвітіння», «Пейзаж», «Портрет», «Спадщина», «кольорові прелюдії», «Абстрактні композиції» [5, с. 369]. Твори художника, близькі до європейського сюрреалізму, кубофутуризму та гіперреалізму, забороняла радянська влада, вони отримали визнання тільки за часів незалежності України. 2007 р. Іван Марчук потрапив до рейтингу 100 найвизначніших геніїв сучасності, який уклала британська газета «The Daily Telegraph».

Київський художник Максим Мамсіков виставлявся за кордоном — у Росії, Німеччині, Франції. У червні 2009 р. на аукціоні Phillips de Pury & Company його картину «Морський бій» купили за 35 тис. доларів. У червні 2009 р. на Sotheby's його картину «Морський пейзаж» продали за 164 тис. доларів.

Оксана Мась — українська художниця з Одеси, працює в різних жанрах. Останніми роками на вулицях Києва та інших міст України на афішах можна було побачити зображення її роботи «Діва Марія», складеної з 15 тис. писанок. На Sotheby's 2009 р. Мась виявилася рекордсменкою — її роботи купили за 55,2 тис. доларів, тобто вдвічі дорожче за естимейт.

Роботи художників молодшого покоління Артема Волокітіна, Жанни Кадирової та ін. також відомі в усьому світі.

У тісному зв'язку з актуальними проблемами сучасності розвивалося мистецтво скульптури. В містах і селах України протягом 1992–1996 рр. споруджено десятки нових пам'ятників, зокрема Т. Шевченку в Луцьку, Львові, Чернігові, Червонограді, Золотоноші; Б. Хмельницькому в Черкасах, Суботові, Кіровограді; художникам і композиторам Д. Бортнянському та М. Березовському, І. Падалці, С. Прокоф'єву; поету А. Малишку; княгині Ользі в Києві та Луцьку, князю Ярославу Мудрому в Києві.

У столиці також відкрито Меморіал жертв тоталітаризму на території заповідника «Биківнянські могили», пам'ятники жертвам голодомору 1930-х рр. (Автори — скульптор Василь Перевальський, архітектор Микола Кислий), художникам — жертвам репресій (автор — скульптор Борис Довгань). Знаменною подією в житті України стало відкриття 1 грудня 1998 р. в Києві пам'ятника М. С. Грушевському (Автори — скульптор Володимир Чепелик, архітектори Микола Кислий, Руслан Кухаренко, Юрій Мельничук, інженер Микола Печенов). 2001 р. в Києві було споруджено Монумент Незалежності (автор проекту — Анатолій Куш). Серед провідних скульпторів сучасності — Ю. Синькевич, В. Прокопів, Т. Бриж.

На творчому рахунку жінки-скульптора, заслуженого художника України Теодозії Бриж (1929–1999 рр.), творчість якої відома далеко за межами України, — пам'ятники Юрію Дрогобичу, Данилові Галицькому, князям Святославу та Ярославу Мудрому, Тарасові Шевченку, Соломії Крушельницькій, оформлення меморіального цвинтаря Січових стрільців на горі Маківка, меморіальної каплиці жертвам НКВС у Золочівському замку — музеї-заповіднику, відділі Львівської галереї мистецтв. Окремої уваги заслуговує її легендарна серія образів драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». Скульптурам Теодозії Бриж притаманні пластика, витонченість і легкість. Теодозія Бриж створила понад двісті скульптур, двадцять сім реалізовано в натурі. Це — пам'ятники, надгробки, меморіальні дошки, декоративно-паркові скульптури.

Скульптор Олег Пінчук відомий станковими композиціями («Феодосій Печерський», «Свідомість та підсвідомість», «Нічний звір»), працює з бронзою та керамікою, створює метафоричні образи зі складним змістом. Є автором скульптурного символу загальнонаціональної програми «Людина року» — «Прометей-престиж», має звання першого скульптора України. Роботи О. Пінчука можна побачити в колекціях Національного художнього музею України, Віденського музею мистецтв, у колекціях провідних банків та компаній.

Широко відома в Україні й діяльність скульптора Петра Кулика — монументаліста, автора низки пам'ятників, установлених в Україні, США, Канаді (пам'ятник гетьману І. Підкові у Львові та Черкасах, князю Володириу та княгині Ользі в Чикаго, І. Франкові в Торонто).

Одним із напрямів сучасного образотворчого мистецтва є дизайн. Спілка дизайнерів України, що об'єднала творчих працівників різних напрямів: промислового, графічного, фіто- і ландшафтного дизайну, дизайну одягу й навколишнього середовища було створено 1992 р. Одним зі значних проєктів, у якому брали активну участь близько 700 членів Спілки, стало створення експозиції ювілейної виставки «Україна. Десять років незалежності» в Національному Експоцентрі України. «Приборкувачкою паперу» називають Асю Гонцу з Черкас, відому в Україні майстриню паперової пластики; роботи її відомі в усьому світі.

Численні виставки в Україні й за кордоном свідчать про появу нових художніх форм: інсталяції, ассамбляжу, акціонізму, перформансу, відеоарту. При цьому в творчості багатьох художників віддзеркалюються мотиви трипільської та скіфської культур, культури Київської Русі, античних пам'яток Чорноморського узбережжя, українського бароко, а також події, пов'язані з екологічними й соціальними катастрофами.

Великий успіх на 53-му Венеціанському бієнале сучасного мистецтва 2009 р., найстарішому та найпрестижнішому з усіх світових арт-форумів,

мала мультимедійна інсталяція (музика, відео, перформанс) «Степи мрійників» одного з найвідоміших і найдорожчих українських художників у світі — Іллі Чічкана, який разом з японським художником Міхаро Ясухіро підготував цей проект у старовинному замку Палаццо Пападополі (Венеція). Роботи І. Чічкана представлено в провідних галереях та музеях Європи, США й Південної Америки, вони брали участь у престижних міжнародних форумах та фестивалях сучасного мистецтва: біенале у Сан-Паулу (1996), Йоганнесбурзі (1997), Празі (2003), Белграді (2004), європейській біенале Manifesta (2004).

Держава приділяє увагу розвитку культурних зв'язків України з іншими країнами світу, основною формою яких стали Дні культури України й різні художні фестивалі. За роки незалежності проведено Дні української культури в Болгарії, Словаччині, Росії, Казахстані, Узбекистані, Німеччині й інших країнах. Дні культури України у Франції (1999 р.) стали наймасштабнішим з таких заходів: понад 500 представників усіх напрямів української культури протягом майже трьох місяців провели близько 200 культурно-художніх акцій [16].

Поглиблюються зв'язки української культури з культурою діаспори, розпочинається плідний обмін збереженими цінностями та власними унікально неповторними досягненнями, зникає політизована упередженість щодо наукових українознавчих студій за кордоном, вони починають входити в культурне життя народу України.

Останнім часом представники українського мистецтва одержали практично необмежені можливості для демонстрації досягнень за кордоном. Так, 2001 р. Україна вперше взяла участь у Венеціанському біеналле. Своєрідним підсумком минулого тисячоліття стали виставка, присвячена 2000-річчю Різдва Христового, і реалізація проекту «Мистецтво України ХХ століття».

Улітку 2004 р. завдяки донецькому меценатові Н. Задорожній мешканці Лондона одержали змогу побачити здобутки трьох українських художників: Г. Зайченка, якого критики вважають яскравим представником імпресіонізму в сучасному мистецтві; О. Самойлика, у роботах якого дивна техніка живопису сполучається з неореалістичним стилем, і С. Савченка, живописові якого властива особлива експресія. Твори прославлених майстрів і тих, хто сьогодні робить перші кроки в мистецтві, знаходять шлях до цінителів прекрасного як на батьківщині, так і за кордоном.

Вагомий внесок у культурне відродження України робить західна українська діаспора. Активну діяльність розгорнули в країні такі меценати, як Є. Гуцуляк, Ю. Ємець, П. Яцик з Канади, В. Баранецький, О. Воскобійник, А. Лисий зі США, М. Гоян з Австралії.

Гідне місце в світі давно посіли українська графіка і карикатура. Класикою книжкової графіки стали ілюстрації С. Якутовича, В. Перевальського, О. Петрової. Українські карикатуристи останніми роками завоювали більш як 100 призів на міжнародних конкурсах і фестивалях. Значного розвитку набуває фотомистецтво.

За останні десятиліття ХХ — на початку ХХІ ст. набуло великого розмаху мистецтво стріт-арту (англ. Street art — вуличне мистецтво), одним з найяскравіших жанрів якого є графіті. Відомі з давнини прийоми надрапування текстових послань і малюнків на поверхнях скель еволюціонували у велике розмаїття шкіл, стилів та напрямів розмальовування навколишнього середовища.

В середині 1990-х рр. різноманітні графіті вже можна було побачити в багатьох українських містах. 1999 р. в Харкові відбувся перший (надалі — щорічний) всеукраїнський (з 2002 р. — міжнародний) фестиваль графіті «X sprays». І з того часу в Україні триває дуже активне спілкування графітістів у рамках фестивального руху: в деякі роки протягом останнього десятиліття налічувалось понад десяток графіті-фестивалів, географія яких охоплює всю країну (Львів, Київ, Харків, Ужгород, Херсон, Тернопіль, Одеса, Житомир, Маріуполь, Миколаїв, Луцьк, Запоріжжя, Луганськ, Біла Церква та інші міста).

Сьогодні в Україні існують десятки відомих у своїх колах графіті-команд і самостійних райтерів, які мають можливість показати роботи та поділитись досвідом із зарубіжними художниками як на разових акціях, приурочених до певних подій, так і на регулярних щорічних фестивальных заходах [3].

До стріт-арту також належать постери (некомерційні), трафарети, різні скульптурні інсталяції. У цьому напрямі творить мешканка Києва Жанна Кадирова, яка вже декілька років експериментує зі скульптурою в публічних місцях. Ідея її робіт — змусити людей замислитися, помріяти та навчити їх помічати дрібниці.

Мурал — це великий графіті-розпис, за масштабом близький до фрески, робиться, як правило, легально, на весь фасад або на всю стіну. Найвідоміші представники — арт-група «Інтересні казки», творчість якої починається 2003 р. В Києві силами муніципалітету та галереї «Лавра» проводився фестиваль «Мураліссімо», в рамках якого українські та зарубіжні художники розписали 13 стін до чемпіонату Європи з футболу 2012 р.

Графіті сьогодні — це вид вуличного мистецтва, одна з найактуальніших форм художнього самовираження по всьому світу. Твори графітістів — самостійний жанр сучасного мистецтва, невід’ємна частина культури та міського способу життя.

Можна виділити кілька чинників, що впливатимуть на подальший розвиток української культури:

1) поглиблення національного самопізнання та самоусвідомлення;

2) створення умов для існування, розвитку, співпраці та змагання розмаїтих філософських, релігійних, літературних, образотворчих, музичних течій, напрямів, шкіл, тобто справжнє ствердження свободи духовної творчості;

3) врахування світового культурного досвіду, усвідомлення власної національної культури як ланки світового культурного процесу, співучасть у світовому культурному обміні за умов визнання пріоритету загальнолюдських цінностей та усвідомлення землі як спільного дому всього людства;

4) всебічне використання резервів національної культурної традиції, можливостей національної ментальності, орієнтація на створення оригінальних культурних цінностей, що мають не лише національне, але й загальнолюдське, світове значення, адже останнє і є критерієм зрілості культури.

Провідною тенденцією розвитку культури в умовах національно-державного відродження є розкріпачення творчості, збагачення мистецького арсеналу, посилення новаторських тенденцій і водночас звертання до джерел національної традиції як до школи художнього мислення.

Проте через брак фінансування погіршилося матеріальне становище митців, різко скоротилося придбання творів образотворчого мистецтва, занепадають мистецькі видання. Трапляються випадки перепрофілювання мистецьких галерей, потребує радикальних змін робота історико-культурних заповідників.

Для подолання цих негативних явищ слід вжити заходів зі сприяння подальшому розвитку образотворчого мистецтва, створити ефективну систему обліку, охорони й використання пам'яток історії та культури, їх повернення в Україну. Доцільно розробити законодавчі та нормативні документи про охорону національної культурної спадщини, які відповідали б вимогам міжнародних правових актів, які ратифікувала Україна. Слід і далі шукати шляхи забезпечення додаткових надходжень для розвитку пам'яткоохоронної справи й художнього облаштування заповідників.

Вдосконалити взаємодію між закладами культури та освіти й виховання, щоб поліпшити систему естетичного виховання. Вжити заходів для підтримки молодих обдарованих художників. Забезпечити створення пам'ятників видатним діячам України, подіям її новітньої історії, відтворення ряду пам'яток історії та культури, збереження і загальнодоступність найкращих творів сучасного малярства.

Не дає змоги залучити іноземні кошти в культуру нашої держави недостатня участь колективів України в міжнародних культурних проєктах. На-

томість значні бюджетні інвестування України в культуру інших держав відбуваються внаслідок виїзду на постійну роботу за кордон висококваліфікованих мистецьких кадрів, недоліків в організації зарубіжних гастролей українських колективів. Масову зарубіжну культуру в Україні представлено далеко не найкращими зразками.

З огляду на це слід використати можливості, що їй надає участь України в міжнародних організаціях (Рада Європи, ЮНЕСКО, ІКОМ, ІКОМОС) та вдосконалити систему культурної співпраці з зарубіжними країнами на основі міжнародних, міжгалузевих, регіональних договорів та прямих зв'язків. Істотно підвищити авторитет України в світі, сприяти посиленню взаєморозуміння між народами дасть державна підтримка значущих, політично резонансних культурних ініціатив. Водночас Україна сприятиме збільшенню відкритості нашого суспільства, інтенсифікації творчих обмінів на всіх рівнях, зокрема на комерційній основі.

Аналізуючи проблеми в реалізації державної культурної політики, можна визначити її стратегічні пріоритети:

- належне збереження національної культурної спадщини, її перетворення на реальний чинник соціального й економічного розвитку українського суспільства;

- формування цілісного національного мовно-культурного простору, наповнення його якісним і різноманітним національним культурно-мистецьким продуктом;

- забезпечення інтенсивного розвитку вітчизняних культурних індустрій шляхом формування режиму державного протекціонізму для національного виробника культурних товарів і послуг;

- інтеграція української культури до світового культурного простору, формування засобами культури позитивного іміджу України у світі.

Звідси випливають і конкретні напрями державної культурної політики: нарощувати бюджетну підтримку охорони пам'яток та ширше залучати благодійні кошти. Докласти комплексних зусиль для перетворення культурної спадщини на ключовий чинник формування національної свідомості, господарського відродження багатих на культурну спадщину регіонів, міст, сіл України.

Для цього доцільно розвивати національні заповідники та заповідні території, залучати їх до туристичної інфраструктури; створювати та розширювати нові музеї (комплекс «Мистецький Арсенал», Національний художній музей, Національний музей у Львові та ін.); підтримувати використання нових інформаційних технологій у розробках і проектах, спрямованих на популяризацію національної культурної спадщини, зокрема через Інтернет; чітко дотримуватися в Україні положень відповідних конвенцій ЮНЕСКО.

Для підтримки професійного мистецтва також необхідне зростання бюджетного фінансування мистецьких закладів і колективів за одночасного посилення законодавчої підтримки меценатства; відродження національних мистецьких шкіл, зокрема в академічному мистецтві, підтримки гас-трольної діяльності українських митців та колективів, розширення конкурсних механізмів підтримки вітчизняних мистецьких проєктів [12].

Отже, в умовах незалежності культура України набуває великого значення в духовному розвитку нації, активно впливає на розбудову держави. Вона перетворюється на могутній фактор прогресу суспільства, формування національної ідентичності. Багато імен діячів української культури повернулися з забуття, відновлюються національні традиції української художньої культури.

В умовах побудови демократичного суспільства, відродження нації зростає інтерес до свого минулого, традиційної народної культури, побуту, фольклору, вірувань. В українській культурі кінця ХХ — початку ХХІ ст. — в живописі, поезії, музиці, фольклорі — виникає одна з найвпливовіших загально-стильових тенденцій — «неофолькльоризм».

Останнім часом в українській культурі значне місце посідає світоглядно-мистецький напрям постмодернізм, з'являються нові художні форми: інсталяція, ассамбляж, акціонізм, перфоманс, відеоарт, стрит-арт тощо.

Духовне оновлення країни є ключовим завданням перебудови всіх сфер життя українського народу, необхідною умовою включення його в загальноєвропейську та загальносвітову цивілізацію.

Докорінні зміни у сучасній культурній сфері, зусилля всього українського народу в цьому напрямі, її державна та міжнародна підтримка — важлива запорука виходу нашої культури з кризи.

1. Барка В. Проблеми синтезу традицій і новаторства в розвитку культури і мистецтва України / В. Барка // Народна творчість та етнографія. — 2004. — № 4. — С. 52–60.

2. Висоцький О. Ю. Історія української культури: Навчальний посібник / Висоцький О. Ю. — Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. — 130 с.

3. GRAFFITIZONE: украинское граффити и стрит-арт : [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://graffitizone.kiev.ua/>__

4. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 6 березня 2003 року № 594-IV, від 31 травня 2005 року : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [N 2599-IV customs.rv.ua](http://N2599-IV.customs.rv.ua)

5. Історія української культури: Навч. посіб. / О. Ю. Павлова, Т. Ф. Мельничук, І. В. Грищенко; за ред. О. Ю. Павлової. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — С. 367–402.

6. Картина украинского художника установила рекорд на аукционе // Деньги, 13.07.2009 : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dengi.ua/news/50962>

7. Красовська О. Реліквії повертаються. Зі скрипом / О. Красовська // Журнал Верховної Ради України «Віче»: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1388/>

8. Курина А. Василий Цаголов. Мы можем быть целомудреннее, но очень дорого продаваться / А. Курина // Українська правда. Життя. — 2009. — 13 липня.

9. Новітня історія України (1900–2000): Підручник / А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусев, В. М. Литвин та ін. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — К.: Вища школа, 2002. — 719 с.

10. Петрова О. Ультрамарин Олега Голосия / О. Петрова // Зеркало недели. — 2003. — № 42. — 1 листопада.

11. Пискач А. Неофольклоризм в художній культурі України кінця ХХ — початку ХХІ ст. / А. Пискач // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: 36. наукових праць. — 2010. — Вип. XXV: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Api/texts.html

12. Проект Концепції державної цільової програми підтримки культури і мистецтва на період до 2012 року.

13. Українська культура та реалізація державної політики в культурній сфері: Аналітичний звіт Міністерства культури і туризму України за 2005 рік. — К., 2006. — С. 37–41.

14. Український фонд культури. Доповідь Бориса Олійника на урочистостях з нагоди 20-ліття Українського фонду культури 20.07.2012: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://borys-oliynik.info/fund.php>.

15. Українська та зарубіжна культура. Навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / Р. М. Вечірко, О. М. Семашко, В. В. Оліференко. — К.: КНЕУ, 2003. — 387 с.: [Електронний ресурс]. — Режим доступу до джерела: http://6201.org.ua/files/1/ukr_ta_zar_kultura.zip

16. Український центр наукових досліджень 1994–2012: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://culturalstudies.in.ua/2007_analiz_7_1.php

17. Шейко В. М. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина ХІХ — поч. ХХІ ст.) Монографія / В. М. Шейко, Ю. П. Богуцький. — К.: Генеза, 2005. — 592 с.

18. Шейко В. М. Історія української культури: Навч. посіб. / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. — К.: Кондор, 2005. — 264 с.

19. Street art: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1562830>

А. І. Махінько

УДК: 375.5.001.73

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті висвітлюється становлення профільної освіти у загальноосвітній школі сучасної України.

Ключові слова: незалежна Україна, реформа освіти, загальноосвітня школа, профільна освіта.